

אם בארזים נפלה שלהבת....

:: גיא ברוקר

לפטר מאות עמיתי הוראה ודוקטורנטים, וכן כתגובה לפגיעה נמשכת ושיטתית בתנאי השכר והעבודה, כמו "זיטור" עמיתי הוראה ובשל כוונת האוניברסיטה לפגוע עוד יותר בתנאי השכר וההעסקה של עוזרי הוראה, דוקטורנטים ועמיתי הוראה. האוניברסיטה הצהירה על "עקרון התחלופה" של עמיתי הוראה, על מנת שלא יצברו וותק, זכויות או אף ציפיות לשיפור תנאים או להשתלבות באוניברסיטה בהמשך. במהלך העיצומים, נשלחו מכתבים אישיים לאנשי הסגל הזוטר ממחלקת משאבי אנוש של האוניברסיטה, ובהם בקשה לחתום על מסמך אשר קובע שהעובד אינו משתתף בשביתה. תשלום המשכורת הותנה בחתימה על מסמך זה. צעד זה בא לשבור את השביתה בשיטת "הפרד ומשול", אסטרטגיה שמופעלת כך שלא תהיה הקבוצה אלא חיבור של יחידים. מדובר באמצעי כוחני שהוגדר כלא חוקי על-ידי בית הדין לעבודה, שהוציא צו מניעה נגד האוניברסיטה וביטל אותו. אולם עד ביטולם של המכתבים על ידי בית המשפט עברו מספר ימים. במשך הזמן הזה – בין הוצאת המכתבים לביטולם – עלו על פני השטח תופעות קשות. שלושה מתרגלים העובדים אתי באחד ממקצועות המבוא בחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה חתמו על המסמך, כל אחד בזמנו הוא ומסיבותיו הוא. היו שאמרו: "אני לא

ברקע מאמר זה, התהליכים העוברים על החברה בכלל והאוניברסיטה בפרט, לאור הגלובליזציה והמדיניות הניאו-ליברלית בכלכלה ובחברה הישראלית. יהודה שנהב כותב בהקשר זה: "הסכנה הטמונה בחברה מן הסוג הזה היא היעלמותו של מוסר מהחיים החברתיים, סכנה של ניצול האדם והפיכתו לאמצעי בלבד, כלומר הפיכתו לחפץ ואי השארת כל פתח לביקורת ולערעור על ההגמוני". גור־זאב מציין כי העקרונות החדשים שהובילו לשינוי מבנה האוניברסיטאות "לפי צורכי השוק והגיון הגלובליזציה" פגעו באפשרות ליצור יצירה אינטלקטואלית חדשנית וביקורתית. ואורי רם משלים את התמונה וקובע כי: "האורינטציה החינוכית הופכת את הידע לסחורה ואת הסטודנט לצרכן – וכיוון שכך את המרצה לזבן".

הרעיון המקובל באקדמיה, לפיו יש לאנשים משרות שהם ראויים להן בהתאם להשכלתם, מכונן את ההיררכיה הן בעבודה והן מחוץ לה. בורדייה פיתח את הרעיון שתארים לימודיים מייסדים אצולה מסוג חדש. עמדתי היא ש"אצולה" זו, השוכנת במגדל השן, צריכה לשאול את עצמה שאלות נוקבות על דרך התנהלותה ועל דרך מינויים של אנשים למשרות הוראה ומחקר באקדמיה. המקרה שאבחן כאן התרחש במסגרת עיצומים שנקט ארגון הסגל הזוטר באוניברסיטת חיפה. העיצומים באו כתגובה לכוונת האוניברסיטה

האוניברסיטה הצהירה על "עקרון התחלופה" של עמיתי הוראה על מנת שלא יצברו וותק, זכויות או אף ציפיות לשיפור תנאים או להשתלבות באוניברסיטה בהמשך.

שלושה מתרגלים העובדים אתי באחד ממקצועות המבוא בחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה חתמו על המסמך, כל אחד בזמנו הוא ומסיבותיו הוא. היו שאמרו: "אני לא מאמינה בשביתה", "אני חצה את הכסף".

קצה הקרחון

שלמה נחמה, יו"ר בנק הפועלים, לאחר שנודע לנו שהשנה קיבל מאתנו נחמה יותר מ-90 אלף שקל ליום, סיפק לנו בשבועות האחרונים כמה וכמה פנינים. הנוצצת מכולן היתה כשהסביר לנו: "הבעיה בישראל היא שיש פערים גדולים מדי וזה מסכן את החברה". הוא אף הוסיף: "שגשוגה של כלכלה תלוי ביצירת חברה צודקת ושוויונית".

נראה שעבור לא מעטים
בסגל הזוטר מחבר במושגים
ותובנות מופשטים לחלוטין,
שעוברים במטחנת הידע
ואינם מקבלים משמעות
מעשית. בעצם, האנשים
שאמונים על העברת החומר
הם תוצר שמשעתק את
הלקוניות ושינון החומר, בלי
יכולת לתת משמעות מעשית
ואנושית למושגים.

ההפנמה? אולי הדבר נעוץ בכך שהסטודנטים הנבחרים לסגל הזוטר הם בעצם סטודנטים שידעו לקדם את עצמם מבחינה אישית וכן באמצעות שינון והוצאת ציונים גבוהים. אך מתוך התיאור לעיל ניתן לראות ששני הפרמטרים הללו – המוערכים על ידי המערכת האקדמית – מקדמים אנשים אינדיבידואליים באופן קיצוני וחסרי מחויבות חברתית, המונעים מתוך אינטרסים אישיים צרים. יקי מנשפרוינד טוען כי מדובר למעשה באנטי-אינטלקטואליזם אשר עשוי להתממש, ואף ביתר שאת, בעמדותיהם של אלה המפנים את כל תעצומות נפשם למסלולי הקריירה האקדמית, ששאפתם המרכזית היא להפוך למומחים, למרצים בכירים מן המניין. צורה זאת של אנטי-אינטלקטואליזם אקדמי היא מסוכנת יותר מזאת ההדוניסטית, שכן היא מוצאת לה מחסה תחת סיסמאות המצוינות והפרופסיונליזם של המומחה, אשר אינו יודע דבר ואינו רוצה לדעת דבר שאינו קשור לתחום התמחותו. זהו, לאמיתו של דבר, ביטוי מובהק של ניהיליזם קפיטליסטי – עמדה הרוחשת כוח מוחלט כלפי רעיונות ההשכלה ההומניסטית ותפיסת המדע כייעוד.

מעבר לשאלת התאמתם של אנשים אלה לתפקיד באקדמיה, לכאורה, כמובילי דרך, עולות שאלות נוספות לגבי מצבה של החברה הישראלית והאופן בו היא משמרת, דווקא באקדמיה, מחשבה שמרנית וכנועה. אם בארזים נפלה שלהבת, מה יגידו אלה שידם אינה משגת את הידע? וגם: מה היה לה, לחברה הישראלית, שהיא מביאה לתופעות בעייתיות אלה ועל אילו מגמות ואינטרסים בא חיזוק הכוחות השמרניים האלה להגן?

מאמינה בשביתה", "אני רוצה את הכסף". הם השאירו אותי בודד בסירובי לחתום. אי הנעימות שלי אינה העניין המרכזי, אלא העובדה שחתימת המתרגלים חושפת את מגדל השן בתחלואיו. לדעתי, חתימתם של עמיתי חושפת את העדר החופש המחשבתי של עתודת האקדמאים בארץ. אני סבור שעמיתי, המתרגלים האחרים, חתמו על המסמך מתוך אי-הבנה בסיסית של תודעה מעמדית, כוח התארגנות והתאגדות, זכות המחאה וחשיבות השביתה ככלי במאבקם של עובדים. לכאורה, ניתן היה להניח ולקוות שתלמידי תואר שני, ובפרט אותם סטודנטים הנבחרים להיות עוזרי הוראה בחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, הם בעלי ידע רב בתחומים אלו. ייתכן שאותם מתרגלים אף ציטטו את מרקס באחד משיעוריהם. אך בשבילם אלו הן עוד כמה מילים שצריך להספיק להכתיב. נראה שעבור לא מעטים בסגל הזוטר מדובר במושגים ותובנות מופשטים לחלוטין, שעוברים במטחנת הידע ואינם מקבלים משמעות מעשית. בעצם, האנשים שאמונים על העברת החומר הם תוצר שמשעתק את הלקוניות ושינון החומר, בלי יכולת לתת משמעות מעשית ואנושית למושגים. האם סטודנטים לתואר שני, אחרי לפחות ארבע שנים של למידה, ובפרט אנשי הסגל הזוטר – האמונים על העברת החומר – אינם מבינים שהדבר המאפיין את אסטרטגיות העובדים הוא שאין הן יעילות אלא אם הן קולקטיביות?

חוסר הידע, או חוסר ההבנה, נלווה לא פעם לצורת התנהגות וחשיבה כנועה ובלתי-ביקורתית. לדעתי, יש לכך השלכה על היכולת המחקרית של אנשים אלה. כאשר בכל העולם מרבית פריצות הדרך המדעיות נעשות על ידי צעירים עד גיל 35, באוניברסיטת חיפה ניתן להבחין בתלות וברצון העז לרצות את המרצים ואנשי הסגל הבכיר. החנופה של חלק מאנשי הסגל הזוטר חושפת מנגנון של רצון לרצות, הן מבחינה התנהגותית והן מבחינה מחשבתית, ומבליטה חוסר אומץ מחשבתי, העדר יכולת לערער על סמכות ואף נטיות ברורות לקונפורמיות לצרכי המערכת, ללא יכולת לפרוץ גבולות ולערער על מוסכמות. במעשיהם אין שמץ של ביקורתיות כלפי הנאמר, כלפי הנעשה וכלפי המדיניות לה הם כפופים. התלות הכה משמעותית בסגל הבכיר היא בעצם קשר של נאמנות מחשבתית, אשר לא מאפשר פריצת דרך וחשיבה ייחודית.

על פי המערכת, חברי הסגל הזוטר אמורים להיות המובחרים שבסטודנטים, אז איך ניתן להסביר תופעות אלה – חוסר הידע, חוסר ההבנה, חוסר

גיא ברוקר, M.A.
עוזר הוראה
בחוג לסוציולוגיה
ואנתרופולוגיה
באוניברסיטת חיפה